

אי-שוויון אזרחי - אמה ככלל לעסוק בזה?

”עיצוב היחסים הכלכליים בין המדינה למיעוט הערבי”

סיכום הרצאה שלישית - סדרת צוהר חורף, מודיעין

מרצה: חה”כ (לשעבר) תמר גוז’נסקי

27.12.2004

שני גורמים עיקריים משפיעים על המצב הכלכלי של האוכלוסייה הערבית:

1. המצב הכלכלי במדינה

2. מדיניות ממשלתית ספציפית/מכוונת כלפי האוכלוסייה הערבית

מזה שבע שנים המדינה נמצאת במשבר כלכלי. הדבר מקרין על מצבן של שתי האוכלוסיות אך משפיע יותר על האוכלוסייה הערבית.

לדוגמא: בתקופת אבטלה מספר העובדים השכירים היהודים ממשיך לגדול מעט - פחות מהביקוש אך בכל זאת גדל, מספרם של העובדים השכירים הערבים יורד באופן מוחלט. עיקר תעסוקתה ופרנסתה של האוכלוסייה הערבית בישראל באופן מסורתי היתה בתחום החקלאות. הפקעת האדמות אילצה את העובדים הערבים לוותר על העבודה החקלאית. היום היא הפכה שולית למדי בתמונה הכללית ומרבית האוכלוסייה הערבית עובדת בעבודה שכירה. הערבים נדחקו לעבודות הפשוטות ביותר, בין היתר עבודות בנייה. תחום זה היה אף מוגדר כתפקיד היסטורי שלהם עוד מימי המנדט. בנוסף הועסקו פועלים ערבים במפעלי שימורים, מפעלי עופות, מתפרות. בשנות ה-70 פועלים פלסטינים מהשטחים דחקו את רגלי הערבים אזרחי ישראל ובשנות ה-90 החליפו אותם הפועלים הזרים. המקצועות המסורתיים הערבים נתפסו.

מחצית האוכלוסייה הערבית היא בעלת השכלה תיכונית ומעלה, רובם חיים בישובים עירוניים - במצב רגיל תהליכים כאלו היו יכולים לדחוף אותם כלפי מעלה לשילוב כלכלי מלא, אולם בשוק העבודה הישראלי מה שקובע הוא השייכות הלאומית ולא הכישורים האישיים.

בחברות ממשלתיות עובדים ערבים לא מתקבלים, ישנה הרחבה ומתיחה של מושג הבטחון למניעת כניסה של עובדים ערבים לתעשיות שונות. אין כלל עובדים ערבים בחברת החשמל, בבזק, בבתי הזיקוק ועוד. גם התחום של תעשיית האלקטרוניקה כולל התעשייה הלא צבאית הוא תחום שהערבים מודרים ממנו.

ענפים שבהם העסיקו עובדים ערבים דועכים, לדוגמא תחום המתפרות העסיק נשים ערביות לאורך השנים, החל משנות ה-90 תחום זה גוסס בהדרגה, מרבית העבודה הועברה למדינות אחרות.

פועל יוצא ממדיניות זו נראה כי החברה הישראלית החליטה במודע לוותר על התרומה האפשרית של 20% מאוכלוסייתה למשק.

בתחום השלטון המקומי :

בשנים האחרונות נערך קיצוץ חריף במענקי האיזון הניתנים לרשויות המקומיות. בקרב הרשויות הערביות קיצוץ זה הקטין את התקציבים בחצי, בשל היותן רשויות חלשות ומעוטות הכנסה. ככל שהאוכלוסייה חלשה יותר היא תלויה יותר במענקים. התוצאה: קריסה מוחלטת.

על מנת לשקם את הרשויות נבנתה תוכנית הבראה שמשמעותה העיקרית פיטורי עובדים. שוב ביישובים הערבים המשמעות של מצב זה חריפה פי כמה. המועצה המקומית היא המעסיק הגדול ביותר ביישוב ואין שום מקומות עבודה חליפיים.

העסקים הפרטיים אף הם קורסים כי האוכלוסייה הופכת יותר ויותר ענייה ואין לאנשים כסף לקנות. התוצאה: האוכלוסייה הערבית במדינת ישראל נדחקת לשוליים ונאבקת על עצם קיומה.

הממשלה יכלה לנקוט בצעדים שונים לשינוי המצב אך היא אינה נוקטת בהם. לדוגמא - נתקבלה החלטה להקים 14 איזורי תעשייה ביישובים ערבים אך היא לא מומשה.

בפועל לא אומרים ליזמים היכן להקים מפעלים אך כן משפיעים על מיקום המפעלים דרך מתן מענקים גבוהים יותר לפי אינטרסים לאומיים.

תחום נוסף בו היתה הממשלה יכולה להשפיע זה על ידי עידוד בנייה ביישובים הערבים, דבר שהיה מריץ את הכלכלה קדימה. ניתן היה לקבל החלטה על הפשרת קרקעות לבנייה אך דבר זה לא קורה בשל מדיניות תכנונית ובשל היעדר תוכניות מתאר ביישובים הערבים.

גם בתחום של עבודת אקדמאים המצוקה גדולה מאד.

החל משנת 2000 נכנסה לתוקף תוכנית לייצוג הולם בשרות הממשלתי אשר אמורה לתת העדפה מתקנת לעובדים ערבים בשרות הממשלתי. בפועל מאז קבלת ההחלטה חלה ירידה באחוז העובדים הערבים במשרדים הממשלתיים. בסך הכל מדובר ב- 3% מכלל העובדים, מרביתם בחינוך ובמקצועות הבריאות. גם באוניברסיטאות המצב זהה, שיעור העובדים הערבים נמוך מאד וכן שיעור בעלי התארים המתקדמים. מכללות אקדמיות קמו באיזורי הפריפריה אך לא ביישובים הערבים.

התמונה הכללית היא כי האוכלוסייה הערבית אימצה את מה שדורש ממנה השוק המודרני הן ברמה של רכישת השכלה והן בבחירת התחומים המקצועיים אך במציאות הישראלית אין להם איפה לממש ידע וכישורים אלו.

התוצאה היא קיומן של בעיות חברתיות חריפות כתוצאה מהמצב הכלכלי.

הראשונה בהם בעיית הנשים - משנת 1977 הונהג חוק חינוך תיכון חינוך. דבר זה גרם לשינוי דרמטי באוכלוסייה הערבית, נפתחה הדרך בפני בנות ללמוד. כיום רואים בכל מקום נערות ערביות בתפקידי הנהגה, במועצות תלמידים ובחברות נוער אך לאחר חמש עד שבע שנים נמצא אותן "כבויות" כנשים צעירות - חסרות תעסוקה, לפני או אחרי אוניברסיטה. אפשרויות העבודה לנשים אפסיות נמצא מורות ערביות רבות מלמדות חצי ושליש משרה בשל מצוקת המשרות.

בגילאים 15-60 עובדות 53% מהנשים בישראל. בקרב הנשים הערביות אחוז המועסקות הוא 17% ולא בשל אי

רצון לצאת לעבודה. גודל המשפחה הערבית כיום קרוב מאד לגודל המשפחה היהודית (ממוצע ילדים של 2.9 למול 2.3 בהתאמה). הכיוון הכללי הוא של צמצום מספר הילדים במשפחה. הציפייה שנשים יצאו לעבוד יכולה היתה להביא הכנסה נוספת למשפחה דבר שיאפשר למשפחה לחיות מעבר למינימום אך דבר זה לא קורה. שכר העבודה הוא נמוך, אין עבודת נשים ובשל כך מרבית האוכלוסייה נמצאת מתחת לקו העוני כולל מחצית מהילדים הערבים.

הקיצוצים פועלים נגד האוכלוסייה הערבית בכלל ונגד הנשים בפרט. השנה נערך קיצוץ חריף בקצבאות של 12.5 מיליארד ש"ח אשר הועבר לטובת הטבות מס. בפועל הכסף הועבר מהעניים לעשירים וברמה הלאומית כסף הועבר מיהודים לערבים. הערבים ספגו קיצוצים ולא נהנו מההקלות. 75% מההטבות ניתנו בשני העשירונים העליונים שם אין כמעט עובדים ערבים.

לסיכום - ניתן לומר כי בתחום הכלכלי האפלייה מוסווית בתוך מדיניות כללית שאינה מופנית ספציפית לאוכלוסייה הערבית אך בפועל פוגעת בעיקר בה. האוכלוסייה הערבית מהווה חלק בלתי נפרד מהכלכלה הישראלית ולכן לא ייתכנו פתרונות ברמה נפרדת. שאלה אחרונה אותה העלתה המרצה נגעה בנושא שתיקתה של האוכלוסייה הערבית - מדוע הם שותקים? מדוע לא נשמעת מחאה על המצב.

כמובן שלאחר אירועי אוקטובר 2000 קשה יותר לאוכלוסייה הערבית למחות אך מעבר לכך כל ניסיון של האוכלוסייה הערבית לנהל מאבק בנושאים חברתיים נתפס ומסווג כהפגנה לאומית. בכל אירוע של מחאה ננקטים צעדי ענישה קשים כלפי המפגינים ובנוסף הם לא זוכים לסולידריות ולתמיכה מצד חוגים רחבים באוכלוסייה היהודית. בשל כך הם בוחרים במקרים רבים לוותר על זכות זו.

----- [לראש הדף](#) -----